

УДК 336.1:330(477)
JEL Classification: C 490

Серватинська І.М.

аспірантка кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет

Серватинская И.Н.

аспірантка кафедри фінансов

Черкасский государственный технологический университет

Servatynska I.M.

postgraduate student

Cherkasy State Technological University

РЕГУЛЯТИВНІ ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

РЕГУЛЯТИВНЫЕ ФИНАНСОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕСУРСОВ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФОНДОВ СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ

FINANCIAL REGULATORY MECHANISMS OF FORMATION AND USE OF THE RESOURCES OF THE STATE SOCIAL INSURANCE FUND

Економічна нестабільність у державі зумовлює необхідність розробки та впровадження нових підходів щодо управління державними фінансами. Статтю присвячено дослідженню особливостей фінансового забезпечення системи соціального страхування. Під час дослідження визначено, що доходи й витрати соціальних фондів становлять значну частину перерозподілу вартості суспільного продукту, що зумовлює необхідність створення резервної системи обов'язкового соціального страхування. За результатами дослідження обґрунтовано доцільність удосконалення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, зокрема: удосконалення механізму надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам.

Ключові слова: державні фонди соціального страхування, єдиний соціальний внесок, регулятори, соціальне страхування, соціальний захист, фінансовий механізм, фінансові ресурси.

Экономическая нестабильность в государстве обуславливает необходимость разработки и внедрения новых подходов к управлению государственными финансами. Статья посвящена исследованию особенностей финансового обеспечения системы социального страхования. Во время исследования определено, что доходы и расходы социальных фондов составляют значительную часть перераспределения стоимости общественного продукта, что обуславливает необходимость создания резервной системы обязательного социального страхования. По результатам исследования обоснована целесообразность усовершенствования системы общеобязательного государственного социального страхования, в частности: совершенствование механизма предоставления материального обеспечения и социальных услуг застрахованным лицам.

Ключевые слова: государственные фонды социального страхования, единый социальный взнос, регуляторы, социальное страхование, социальная защита, финансовый механизм, финансовые ресурсы.

The instability of the economy and finance necessitates the development and implementation of new approaches in the practice of public finance management. The article researches the peculiarities of the financial provision of social insurance system. Income and expenditure of the

social funds constitute a significant part of the redistribution of the social product. It causes the need to create a backup system of compulsory social insurance. The main directions of improvement of the system of compulsory state social insurance are distinguished. They are: improvement of the mechanism of providing material support and social services to the insured persons.

Key words: *state social insurance funds, unified social contribution, regulators, social insurance, social protection, financial mechanism, financial resources.*

Постановка проблеми. Економічні та політичні перетворення, що відбуваються на сучасному етапі та пов'язані з євроінтеграційними процесами України, визначають зміни в суспільстві, реформування форм організації фінансових взаємовідносин та формування фінансових засобів, появу сучасних важелів впливу на соціально-економічне піднесення країни. Реалізуючи свої функції держава сприяє фінансуванню заходів щодо забезпечення соціального захисту населення, виконання пріоритетних загальнодержавних програм, спрямованих на соціальну захищеність громадян. На шляху окреслених перетворень саме інститут соціального страхування визначається, як одна з епохальних форм реалізації прав громадян країни на соціальний захист.

Побудова результативної системи державного соціального страхування в Україні, у сучасних реаліях, вимагає створення злагодженої системи фінансових взаємин, що регулюється елементами фінансового механізму, а саме – дотриманням чинного законодавства, нагромадженням коштів, мінімізацією страхових ризиків та забезпеченням соціальних гарантій населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування ефективної моделі соціального захисту населення постійно перебуває в полі зору, як вітчизняних так і, західних учених. Соціальні реформи, що супроводжують сьогоденний розвиток суспільства, внесли певні зміни щодо функціонування державних фондів соціального страхування в Україні, результати наукових досліджень, щодо забезпечення соціальних гарантій населення відображено в працях таких науковців, як: Л. Бабич [1], Л. Васечко [2], Г. Волощук [3], А. Вольська [4], Ю.Пасічник [3], Н. Савченко [8], А. Сидорчук, В. Тропіна, С. Юрій [9] та інших.

Але, не зважаючи на значні доробки вчених, ефективний механізм державного соціального страхування й до тепер не побудовано, а регулятори впливу на формування та використання ресурсів фондів соціального страхування носять, переважно, теоретичний характер без відповідного наукового забезпечення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Основними аспектами, які продукують недосконалість теперішнього механізму управління ресурсами державних фондів соціального страхування в Україні, є – падіння національного виробництва, значна тінізація економіки, ставки страхових внесків, неефективність функціонування фондів соціального страхування тощо. Змістовного значення, в умовах подолання наслідків фінансової кризи, набувають питання застосування регулятивних механізмів впливу на формування та використання коштів державних фондів соціального

страхування з урахування досвіду європейських країн, та забезпечення гармонійної взаємодії між державою, роботодавцями та профспілками.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів щодо фінансування державних фондів соціального страхування та обґрунтування напрямів оптимального формування й раціонального розподілу їхніх фінансових ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальне страхування – це важлива складова частина соціального захисту населення, центром якого є людина та її потреби, а рівень соціальної захищеності людини в більшій або меншій мірі стимулює соціально-економічний розвиток держави [4].

У системі державного соціального страхування функцію страховика виконує держава, яка забезпечує – створення фондів, здійснення виплати страхових компенсацій.

Зародження в Україні державних фондів соціального захисту, відбулося за часів отримання, у 1991 р., незалежності. Основним призначенням новостворених елементів фінансової системи України було – забезпечення конституційних гарантій населення, але діяльність створених фондів відбувалася в умовах численних змін у законодавстві, порядку формування та використання фінансових ресурсів, переліку реципієнтів тощо. З метою врегулювання існуючих проблем, та враховуючи важливість соціального страхування, у державі впроваджується система обов'язкового державного соціального страхування, що забезпечує концентрацію ресурсів у єдиних фондах. Підвалинами впровадження зазначеної системи стало прийняття в 1998 р. Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [6], яким було врегульовано поняття соціального страхування, його види та принципи, а також суб'єкти та об'єкти страхових відносин.

На сучасному етапі господарювання, саме за допомогою фондів соціального страхування формуються грошові фонди, за рахунок яких: здійснюється фінансування витрат пов'язаних з утриманням непрацездатних громадян країни; забезпечується врівноваження кількості та структури відтворення трудових ресурсів; гарантуються конституційні права громадян [5].

Наразі складовим елементом державного механізму соціального страхування є фінансовий механізм соціального страхування, що визначає – принципи функціонування системи соціального страхування, функції та повноваження фондів соціального страхування тощо.

Саме за допомогою фінансового механізму забезпечується акумулювання коштів для реалізації заходів щодо підтримки відповідного рівня життя працездатних громадян та малозабезпечених верств населення, а завдяки системі важелів фінансового механізму соціального захисту реалізується вплив фінансів на процеси, що відбуваються в сфері соціального страхування [2].

Через призму виконаного дослідження, щодо підходів до трактування поняття механізму фондів соціального страхування, ми підтримуємо думку науковців, таких як: С. Юрій, М. Шаварина, що «фінансовий механізм регулювання соціального страхування – це сукупність фінансових методів,

форм та важелів управління фінансовими ресурсами, що призначені для матеріального забезпечення громадян у разі настання страхових випадків» [9].

Фінансовими ресурсами державних фондів соціального страхування, відповідно до чинного законодавства, є внески роботодавців і застрахованих осіб, а також бюджетні та позабюджетні ресурси, спрямовані на забезпечення соціальних гарантій населення.

Отже, основу доходів державних фондів соціального страхування становить єдиний соціальний внесок, розмір якого та принципи перерозподілу регламентуються Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [7].

За даними Фіскальної служби України 2015 р. надходження єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування становили 185,7 млрд. грн., що на 103,4 %, (6,1 млрд. грн.) більше показників 2014 р. (97,8% від доведеного індикативного показника, що спричинено зменшенням надходжень по Донецькій та Луганській областях у порівнянні з 2014 р. на 7,8 млрд. грн. (43,2 %)) [10].

Податкові реформи, що відбуваються в Україні внесли певні зміни та корективи до механізму справляння внеску. Так, з 1 січня 2016 р. ставку єдиного соціального внеску знижено для роботодавця – до 22 %. Відповідний крок було здійснено, урядом, з метою «виведення бізнесу з тіні», але наразі існує ризик, що при зменшенні зборів нова система оподаткування оплати праці все одно не стане достатнім стимулом для її детінізації та прозорості відображення в звітності, а навпаки призведе до значного скорочення внесків до державних фондів соціального захисту, і відтак до збільшення дотацій із бюджету [11].

Серед негативних факторів, варто відзначити, і відсутність у новому законодавстві посилення на працівників, як платників єдиного соціального внеску та ліквідацію диференціації внеску за видами економічної діяльності.

Отже, формування фінансових ресурсів державних фондів соціального страхування відбувається на основі перерозподілу ВВП під час перерахунку платниками визначених внесків. Відтак регулятивними фінансовими механізмами формування та використання ресурсів фондів є низка елементів управління, таких, як: форми, важелі, інструменти й методи формування та використання фінансових ресурсів.

Саме система регуляторів, що взаємодоповнюють один одного, дозволяє забезпечити відповідний взаємозв'язок доходів фондів соціального страхування та забезпечення відповідних соціальних гарантій населення. Регулятори (фінансові важелі) фінансового механізму управління ресурсами державних фондів соціального страхування поділяються на регулятори доходів, видатків та резервування коштів (рис. 1).

Реалізація окреслених регулятивних механізмів супроводжується певними ускладненнями, які обумовлені специфікою діяльності певних фондів соціального страхування. Але варто зазначити, що саме окреслені регулятори, за допомогою відповідних фінансових інструментів, дозволяють визначити цільову спрямованість фінансових ресурсів, гарантуватимуть своєчасність

відповідних страхових виплат, забезпечать раціональне використання коштів та стануть дієвими важелями фінансового механізму соціального страхування.

Рис. 1. Фінансові регулятори управління ресурсами державних фондів соціального страхування

З метою подолання існуючих проблем щодо регулювання дохідної та видаткової частин фондів соціального страхування варто не лише здійснювати соціальні реформи, а й впроваджувати певні превентивні заходи.

Так, з метою підвищення економічної ефективності дохідних регуляторів, доцільним є: установлення співвідносної відповідальності роботодавців перед найманими працівниками щодо перерахування страхових внесків; забезпечення взаємоузгодженості страхових внесків та здійснених страхових виплат. Забезпечення соціальної ефективності може бути досягнуто шляхом уникнення нестрахових виплат, скороченням часу від призначення та виплати соціальної допомоги, узгодження розподілу коштів на законодавчому рівні. Вагомого значення також, набуває, управління резервами фондів, вважаємо за доцільне, на рівні держави, дозволити спрямовувати вільні кошти в інвестиційні проекти, що сприятиме ефективному використанню наявного капіталу.

Отже, окреслені заходи, з використанням певних інструментів, дозволять забезпечити ефективний та прозорий процес формування фінансових ресурсів державних фондів соціального страхування та сприятимуть їх цільовому використанню та максимальному забезпеченню соціальних гарантій населення.

Висновки. Отже, основними завданнями регулятивного фінансового механізму формування та використання ресурсів державних фондів соціального страхування є: своєчасна мобілізація та нагромадження фінансових ресурсів; забезпечення їх раціонального та продуктивного використання; здійснення

безперервного контролю за цільовим спрямуванням ресурсів; сприяння оптимальному розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між фондами системи соціального страхування; внесення змін та коректив до системи соціального страхування з урахуванням змін у суспільстві та дотримання соціальних стандартів.

Варто зауважити, що використання лише регулятивних фінансових механізмів не забезпечить оптимальний обсяг ресурсів та, не сприятиме їх раціональному застосовуванню. В умовах сьогодення доцільним є адаптування всіх елементів соціальної системи до змін що відбуваються в політичному та економічному житті країни.

Бібліографічні посилання:

1. Бабич Л. Оптимізаційна модель фінансового механізму соціального страхування України / Л. Бабич, Л. Васечко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1 (91). – С. 158-170.
2. Васечко Л. Структурні компоненти фінансового механізму соціального страхування / Л. Васечко // Вісник КНУТД. – 2011. – № 4. – С. 140-144.
3. Волощук Г. Фінансові фонди соціального спрямування в Україні : бюджетні, страхові, пенсійні : навч. посіб. / Г. Волощук, Ю. Пасічник – К. : ЦНЛ, 2004. – 184 с.
4. Вольська А. Соціальне страхування в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.00.08 / А. Вольська . – Київ : Б.в., 2011. – 21 с.
5. Модернізація системи соціального страхування в Україні. Аналіт. доп. /О.П. Коваль. – К. : НІСД, 2014. – 38с.
6. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 23. – С. 121.
7. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>.
8. Савченко Н. Формування та використання фінансових ресурсів системи соціального страхування України / Н. Савченко // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 1. – С. 110-118.
9. Юрій С. Соціальне страхування : [підруч]. / С. Юрій, М. Шаварина, Н. Шаманська. – К. : Кондор, 2004. – 464 с.
10. <http://sfs.gov.ua/media-tsentri/Novini/231769.html> – Сайт Фіскальної служби України.
11. <http://fru.org.ua/ua/events/business-events/stavku-yesv-znyzly-maizhe-u-dvichi-ale-zh-splachuie-ioho-teper-tilky-robotodavets>.

List of references:

1. Babych L. Optymizatsiyna model' finansovoho mekhanizmu sotsial'noho strakhuvannya Ukrainy / L. Babych, L. Vasechko // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2009. – # 1 (91). – S. 158-170.
2. Vasechko L. Strukturni komponenty finansovoho mekhanizmu sotsial'noho strakhuvannya / L. Vasechko // Visnyk KNUTD. – 2011. – # 4. – S. 140-144.
3. Voloshchuk H. Finansovi fondy sotsial'noho spryamuvannya v Ukraini : byudzhetni, strakhovi, pensiyini : navch. posib. / H. Voloshchuk, Yu. Pasichnyk – K. : TsNL, 2004. – 184s.
4. Vol's'ka A. Sotsial'ne strakhuvannya v umovakh transformatsiynoyi ekonomiky : avtoref. dys ... kand. ekon. nauk: 08.00.08 / A. Vol's'ka . – Kyuyiv : B.v., 2011. – 21 s.
5. Modernizatsiya systemy sotsial'noho strakhuvannya v Ukraini. Analit. dop. / O.P. Koval'. – K. : NISD, 2014. – 38s.

6. Osnovy zakonodavstva Ukrayiny pro zahal'noobov'yazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannya vid 14.01.1998 r. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 1998. – # 23. – S. 121.
7. Pro zbir ta oblik yedynoho vnesku na zahal'noobov'yazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannya [Elektronnyy resurs] : Zakon Ukrayiny vid 08.07.2010. # 2464-VI. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>.
8. Savchenko N. Formuvannya ta vykorystannya finansovykh resursiv systemy sotsial'noho strakhuvannya Ukrayiny / N. Savchenko // Visnyk KNTEU. – 2010. – # 1. – S. 110-118.
9. Yuriy S. Sotsial'ne strakhuvannya : [pidruch]. / S. Yuriy, M. Shavaryna, N. Shamans'ka. – K. : Kondor, 2004. – 464 s.
10. <http://sfs.gov.ua/media-tsentri/#vini/231769.html> – Sayt Fiskal'noyi sluzhby Ukrayiny.
11. <http://fru.org.ua/ua/events/business-events/stavku-yesv-znyzyly-maizhe-u-dvichi-ale-zh-splachuie-ioho-teper-tilky-robotodavets>.